

**Οι εκκλησιολογικές θέσεις του αγίου Νεκταρίου Πενταπόλεως μέσα από τη χρήση της
Αγίας Γραφής και των πατερικών κειμένων^(*)1**

**The ecclesiological positions of Saint Nektarios of Pentapolis through the use of the
Holy Bible and the texts of the Church Fathers**

Ιωάννης Βελιτσιάνος

Διδάκτωρ Θεολογίας Α.Π.Θ. – Μάστερ Φιλοσοφίας Α.Π.Θ.

Ioannis Velitsianos

Doctor of Theology AUTh. - Master of Philosophy AUTh.

Περίληψη

Στην παρούσα μελέτη, με θέμα “*Οι εκκλησιολογικές θέσεις του αγίου Νεκταρίου Πενταπόλεως μέσα από τη χρήση της Αγίας Γραφής και των πατερικών κειμένων*”, θα προσπαθήσουμε να εστιάσουμε την έρευνά μας στα ζητήματα της εκκλησιολογίας, έτσι όπως διατυπώνονται στα συγγράμματά του, να ανιχνεύσουμε τις θεολογικές της προεκτάσεις και να καταδείξουμε, στο προσκήνιο της έρευνάς μας, τη δυναμική προσωπικότητα καθώς και τη φωτισμένη διδασκαλία ενός μεγάλου “*εκκλησιολόγου*” του αγίου Νεκταρίου.

Όπως θα αποδειχθεί παρακάτω, ο άγιος Νεκτάριος στηριζόταν πάντοτε στην Αγία Γραφή. Κατά τον ίδιο, η αποκάλυψη του Θεού δεν δίνεται δια της φιλοσοφίας αλλά δια της Αγίας Γραφής, η οποία είναι ο λόγος του Θεού². Έτσι, μελετώντας κανείς την Αγία Γραφή, προσεγγίζει τον Θεό και έρχεται σε επικοινωνία μαζί Του, διότι η αποκάλυψη του Θεού έχει κατατεθεί μέσα στην Αγία Γραφή. Έπειτα, η Γραφή δεν είναι πάνω από την Εκκλησία, ούτε αποτελεί ένα είδος νομικής αυθεντίας εντός της Εκκλησίας³. Η Αγία Γραφή είναι αυθεντική

¹(*) Εισήγηση στο Β΄ Διεθνές Θεολογικό Συνέδριο, που διοργάνωσε η Πανελλήνια Ένωση Θεολόγων και διεξήχθη διαδικτυακά, Παρασκευή 13 & Σάββατο 14 Νοεμβρίου 2020, με θέμα «Νεκτάριον τιμήσωμεν πιστοί. Βίος και έργο του αγίου Νεκταρίου Πενταπόλεως του θαυματουργού», († 1920 εκατό έτη από την κοίμησή του).

² Βλ. Νικόλαος Ξιώνης, *Περί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὅτι καὶ Θεὸς καὶ ἐκ Θεοῦ κατὰ φύσιν*, Αθήνα 2018, σσ. 16-31.

³ Βλ. Αγίου Νεκταρίου, *Ὁρθόδοξος Ἱερά Κατήχησις*, Εκδόσεις Βασιλείου Ρηγόπουλου, Θεσσαλονίκη 2001, σσ. 24-25.

έκφραση της πίστεως και της ζωής της Εκκλησίας, που τελεί, δια μέσου των αιώνων, σε οργανική σχέση προς την πίστη και τη ζωή της όλης Εκκλησίας.

Όσον αφορά στη διδασκαλία των Πατέρων, είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τη αλήθεια της Γραφής. Στη συνείδηση της Εκκλησίας, ο πατερικός λόγος αποτελεί συνέχεια και προέκταση του αποστολικού λόγου κι έτσι Γραφή και Παράδοση δεν αποτελούν μόνο την ενιαία έκφραση της θείας αλήθειας αλλά και την οδό που οδηγεί τον άνθρωπο στη σωτηρία του.

Λέξεις -Κλειδιά: Αγία Γραφή, Πατερικά Κείμενα, Εκκλησία, Θεία Μυστήρια.

Summary

In the present study, entitled **“The ecclesiological positions of Saint Nektarios of Pentapolis through the use of the Holy Bible and the texts of the Church Fathers”** we will try to focus our research on the issues of ecclesiology as expressed in his books, to detect its theological implications and to demonstrate in the foreground of our research, the dynamic personality as well as the enlightened teaching of a great "ecclesiologist" of St. Nektarios.

As will be shown below, Saint Nektarios always relied on the Bible. According to him, the revelation of God is not given through philosophy but through the Bible, which is the word of God. Thus, by studying the Bible, one knows God and comes in contact with Him, because the revelation of God has been deposited in the Bible. Next, the Bible is not above the Church, nor is it a kind of legal authority within the Church. The Bible is an authentic expression of the faith and life of the Church, which is an organic relation to the faith and life of the whole Church through the ages.

As far as the teaching of the Fathers is concerned, it is inextricably linked with the truth of the Bible. In the consciousness of the Church, the patriarchal discourse is a continuation and extension of the apostolic discourse and thus Scripture and Tradition are not only the single expression of divine truth, but also the path that leads man to his salvation.

Keywords: Bible, texts of the Church Fathers, Church, Divine Mysteries.

Ο άγιος Νεκτάριος αποδεικνύεται μιμητής των αγίων διδασκάλων της Εκκλησίας μας και αντάξιος συνεχιστής του έργου εκείνων, ενώ ο ίδιος αγαπούσε και μελετούσε με θείο ζήλο τις αγίες Γραφές⁴. Πηγή εμπνεύσεως, οδηγός της διδασκαλίας και στήριγμά του ήταν πάντοτε η Αγία Γραφή και τα συγγράμματα των πατέρων της Εκκλησίας μας, επειδή είχε την πεποίθηση ότι δεν γράφει κάτι δικό του, αλλά “τὸ ἀκραιφνὲς τῆς Ὁρθοδοξίας πνεῦμα”⁵.

Το έργο του, *Ὁρθόδοξος Ἱερά Κατήχησις τοῦ ἀγίου Νεκταρίου*, το οποίο γράφτηκε το 1899, προς χρήση των μαθητών της Ριζαρείου Σχολής και επανεκδόθηκε από το Β. Ρηγόπουλο το 1972, διαιρέθηκε σε τρία μέρη: α) το *δογματικό*, στο οποίο αναπτύσσονται οι δογματικές αλήθειες των Ιερών Γραφών, β) το *ηθικό*, δηλ. οι ηθικές αλήθειες των Ιερών Γραφών και γ) το *ιερωτελεστικό*, δηλ. οι αλήθειες και τα μυστήρια της Εκκλησίας. Αξίζει να σημειωθεί ότι στα δύο πρώτα κεφάλαια της Εισαγωγής του βιβλίου τονίζει την άποψη της Ορθοδόξου Εκκλησίας ότι “*αἱ Ἱεραὶ Γραφαὶ τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης καὶ ἡ Ἱερά Παράδοσις εἰσὶν αἱ πηγαὶ τῆς Χριστιανικῆς διδασκαλίας*”⁶. Στην Αγία Γραφή, ο άγιος Νεκτάριος αναζητά το πρότυπο και την εικόνα του αληθινού εκκλησιαστικού ποιμένα.

Ακόμη στο 5ο κεφάλαιο Α' Μέρους, στην παράγραφο 8, μεταξύ άλλων, γράφει τα εξής: “*Τὴν ἐν ταῖς Ἀγίαις Γραφαῖς ...ἀνευρίσκει ἀποκάλυψιν τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ κόσμῳ, ἐν ἐκάστῃ τῶν σελίδων αὐτῆς βλέπει τὸν Θεὸν ὁμιλοῦντα πρὸς τὸν ἄνθρωπον τὸν ἔχοντα ὄτα ἀκούειν, διότι ἀληθῶς, ἐν ᾧ αἱ Ἀγίαι Γραφαὶ εἰσὶ βιβλίων θείων ἀποκαλύψεων ὡς πρὸς τοὺς ἔχοντες ὀφθαλμοὺς ὄραν καὶ ὄτα ἀκούειν*”⁷.

4 Βλ. Ευαγγέλου (π. Ειρηναίου) Δεληδήμου, “Γενική Εισαγωγή” στο έργο του αγίου Νεκταρίου, *Αἱ Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας*, Θεσσαλονίκη 1972, σ. 33.

5 Αγίου Νεκταρίου Πενταπόλεως, *Μελέται περί Ἐκκλησίας, Ἱεράς Παραδόσεως, Θεῶν Μυστηρίων = Ἄπαντα, Νεκταρίου Κεφαλᾶ Μητροπολίτου Πενταπόλεως, Τόμος ΣΤ΄, Μελέται περί Ἐκκλησίας, Ἱεράς Παραδόσεως, Θεῶν Μυστηρίων, Ἀθῆναι, ἔκδ. Ἱερά Μονή Ἁγίας Τριάδος (Ἀγίου Νεκταρίου), Αἰγίνης 2012, σ. 17.*

6 Αγίου Νεκταρίου Πενταπόλεως, *Ὁρθόδοξος Ἱερά Κατήχησις τοῦ ἀγίου Νεκταρίου*, 1972, σ. 15.

7 Νεκταρίου Κεφαλᾶ, Μητροπολίτου Πενταπόλεως, *Χριστολογία*, σ. 59.

Στο έργο του *Χριστολογία*⁸ παρουσιάζει διεξοδικά το πρόσωπο και το έργο του Ιησού Χριστού, το οποίο διαιρείται σε τρία μέρη. Το Α' μέρος περιλαμβάνει “*Περί τοῦ θείου χαρακτήρος καί τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου τοῦ Σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ*”, όπως αυτό αναδύεται μέσα από τις μαρτυρίες της Αγίας Γραφής. Αποδεικνύεται, επίσης, η θεϊότητα του χαρακτήρος και του έργου του Ιησού Χριστού, τα τρία αξιώματά του, το προφητικό, το αρχιερατικό και το βασιλικό, η ομοουσιότητά του προς τον Θεό Πατέρα καθώς και η θεία και ανθρώπινη φύση του. Το Β' και Γ' μέρος του βιβλίου, που είναι ουσιαστικά επανάληψη της μελέτης του αγίου Νεκταρίου “*Περί τῆς ἐν τῷ κόσμῳ ἀποκαλύψεως τοῦ Θεοῦ*”, περιλαμβάνουν μία αλυσίδα προφητειῶν, οι οποίες εκπληρώνονται στο πρόσωπο του Ιησού Χριστού⁹, αναδεικνύοντας την σπουδαιότητα της Αγίας Γραφής: “*Τῶν ἱερῶν Γραφῶν ἡ ἀρχαιότης καί τό κύρος εἰσιν ἀνώτερα πάσης ἀμφισβητήσεως, διότι οὐδέποτε ὑπῆρξε βιβλίον ἕτερον φέρον πλειότερα τά μαρτυρία τῆς ἀρχαιότητος καί γνησιότητος καί οὐδέν ἕτερον ἐφρουρήθη μετά τοσαύτης εὐλαβείας καί ἔνδιαφεροντος, ὅσον ἡ ἱερά Γραφή*”¹⁰.

Άξιο αναφοράς, αποτελεί η ανάγλυφη παρουσίαση της γλώσσας του Ευαγγελίου στον πρόλογο της *Χριστολογίας*, από τον άγιο Νεκτάριο: “*Κύριος ἡμῶν σκοπός [...] ὑπῆρξεν ἡ κραταίωσις τῆς πίστεως τῶν Χριστιανῶν, ὅπως ἐδραῖοι καί ἀμετακίνητοι ἐν τῇ πίστει γένωνται καί ἄξιως πολιτευόμενοι τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ καί συναθλούντες τῇ πίστει τοῦ Εὐαγγελίου, καί μή πτυρόμενοι ἐν μηδενι ὑπό τῶν ἀντικειμένων σωφρόνως καί δικαίως καί εὐσεβῶς ζῆσωσιν ἐν τῷ νῦν ἀώνι, προσδεχόμενοι τήν μακάριαν ἐλπίδα καί ἐπιφάνειαν τῆς δόξης τοῦ μεγάλου θεοῦ καί Σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅς ἔδωκεν Ἐαυτόν ὑπέρ ἡμῶν, ἵνα λυτρώσῃται ἀπό πάσης ἀνομίας καί καθάρῃ Ἐαυτῷ λαόν περιούσιον ζῆλωτῆν καλῶν ἔργων...*”¹¹.

Αναφερόμενος στο αρχιερατικό αξίωμα του Χριστού, παραπέμπει στην Παλαιά Διαθήκη “*σύ ἱερεὺς εἰς τόν αἰῶνα κατὰ τήν τάξιν Μελχισεδέκ*”¹², ενώ παράλληλα επικαλεῖται τη σχετική αναφορά του Αποστόλου Παύλου στην επιστολή προς Εβραίους: “*...ὁ Χριστός οὐχ ἑαυτόν ἐδόξασε γεννηθῆναι ἀρχιερέα, ἀλλ' ὁ λαλήσας πρὸς αὐτόν· υἱός μου εἶ σύ, ἐγώ*

8 Βλ. περισσότερα, Νεκταρίου Κεφαλά, Μητροπολίτου Πενταπόλεως, *Χριστολογία, ἤτοι περί τοῦ θείου χαρακτήρος καί τοῦ ἔργου τοῦ Σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καί περί τῆς πληρώσεως τῶν προφητειῶν ἐν τῷ θείῳ αὐτοῦ προσώπῳ*, ἔν Αθήναις 1990.

9 Νεκταρίου Κεφαλά, Μητροπολίτου Πενταπόλεως, *Χριστολογία* [...], σ. 221.

10 Νεκταρίου Κεφαλά, *ό.π.*, σ. 218.

11 Νεκταρίου Κεφαλά, *ό.π.*, σ. 5.

12 *Ψαλμ.* 109 4.

*σήμερον γεγέννηκά σε καθώς και ἐν ἑτέρω λέγει· σύ ἱερεύς εἰς τόν αἰῶνα κατά τήν τάξιν Μελχισεδέκ*¹³.

Για όλα τα θέματα ο άγιος Νεκτάριος εκθέτει κατ' αρχήν τη μαρτυρία της Αγίας Γραφής και προσθέτει απόψεις των πατέρων και πολλών αξιόλογων συγγραφέων ανά τους αιώνες. Ο ίδιος κατέχοντας την εβραϊκή έχει την άνεση να ανατρέχει στο μασωρητικό κείμενο, με βάση το οποίο κάνει εύστοχες παρατηρήσεις και καταλήγει σε σωστά συμπεράσματα, τα οποία και άλλοι ερμηνευτές υποστηρίζουν¹⁴.

Επίσης, τόσο στον προφορικό όσο και στον γραπτό λόγο, ο άγιος Νεκτάριος ήταν πρακτικός¹⁵. Ο ίδιος γράφει “ὅτι κύριος σκοπός τῆς θεολογίας εἶναι ἡ ὠφέλεια καί ἡ προαγωγή τῆς Ἐκκλησίας”¹⁶. Ἦδη, με τα συγγράμματά του στοχεύει να προσφέρει στους χριστιανούς, ως μέλη της Εκκλησίας ότι είναι καλό και ωφέλιμο, το οποίο θα συντελούσε στην πνευματική τους οικοδομή. Εναγωνίος στόχος του αγίου Νεκταρίου αποτελούσε το αμείωτο ενδιαφέρον του σχετικά με το θεσμό της Εκκλησίας, με τα θεία Μυστήρια, καθώς και η σωτηριολογική εφαρμογή της δογματικής διδασκαλίας στην πράξη.

Κατά τον άγιο Νεκτάριο, εκκλησιολογία είναι η διδασκαλία των Πατέρων περί της ορθής ζωής ἐν Χριστῷ. Η ζωή των χριστιανών στην Εκκλησία είναι συνυφασμένη με τα ιερά μυστήρια και έχει στόχο να φέρει τον άνθρωπο στη θέωση, να τον επαναφέρει στην πρωταρχική κοινωνία με τον Δημιουργό του¹⁷. Τα μυστήρια δεν είναι μαγικές εξωκοσμικές τελετές, αλλά είναι ο τρόπος δια των οποίων ο άνθρωπος βιώνει το Θεό, έρχεται σε κοινωνία με τον Δημιουργό και αίτιο της υπάρξεώς του. Η Εκκλησία πραγματώνεται κάθε φορά στα μυστήριά της που φανερώνουν τη ζωή της ως έκφραση της εσχατολογικής αλήθειας των όντων. Είναι μια κοινότητα μυστηριακή και όχι ένα θρησκευτικό καθίδρυμα οργανωμένης χάρις, ιδεολογικής πίστης και ηθικής πειθαρχίας¹⁸.

Επίσης, μόνο εντός της Εκκλησίας και δια αυτής, ο Θεός δίνει στον άνθρωπο τη δυνατότητα να μετέχει στις Θείες ενέργειες, τον καθαρίζει από το προπατορικό αμάρτημα και τις προσωπικές αμαρτίες, τον αγιάζει και συνεχίζει το λυτρωτικό έργο του Χριστού. Δια των Θείων Μυστηρίων η Βασιλεία των Ουρανών είναι προσιτή στους πιστούς, οι

13 *Εβρ.* 5' 5-6.

14 Νεκταρίου Κεφαλά, Μητροπολίτου Πενταπόλεως, *Χριστολογία* [...], ό.π., σσ. 211-212.

15 Βλ. Αγίου Νεκταρίου, *Ποιμαντική*, Εκδόσεις Βασιλείου Ρηγόπουλου, Θεσσαλονίκη 1974, σ. 120.

16 Βλ. Αγίου Νεκταρίου, ό.π.

17 Βλ. Αγίου Νεκταρίου, *Ποιμαντική*, σσ. 42-43.

18 Νεκτάριος Κεφαλάς, *Περί Ἐκκλησίας*, σ. 341.

οποίοι έχουν ένα σκοπό, την κοινωνία με τον Χριστό. Η Εκκλησία παρέλαβε τα μυστήρια από τον Ιδρυτή της και τους Αποστόλους, σύμφωνα με τη μαρτυρία της ίδιας της Αγίας Γραφής, όπως αναφέρει και ο άγιος Νεκτάριος στο έργο του *Μελέται περί τῶν Θείων Μυστηρίων*¹⁹. Όλα όσα γίνονται μέσα στην Εκκλησία είναι Μυστήρια Θεού: και ο λόγος των εμπνευσμένων προφητών της Παλαιάς Διαθήκης καθώς και τα θαύματα τα οποία έπραττε ο Χριστός και πολλά άλλα καταγεγραμμένα και μη καταγεγραμμένα στη Καινή Διαθήκη και στην Ιερά Παράδοση. Έτσι ερμηνεύεται το γεγονός, ότι ο απόστολος Παύλος θεωρεί τον εαυτό του και τους Αποστόλους “ὡς ὑπηρέτας Χριστοῦ καί οἰκονόμους μυστηρίων Θεοῦ”²⁰.

Ο άγιος Νεκτάριος γνωρίζει την Εκκλησία ως “ὄργανικόν σῶμα”²¹, η “ὅποια συνδέει εἰς ἓν ὄλον ὅλα τα μέλη αὐτῆς, τά τέ ἅγια καί τά ἀσθενῆ”²². Ο μέγιστος εκκλησιολόγος απόστολος Παύλος ομιλεί ρητά περί “τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, ὁ ἐστίν ἡ Ἐκκλησία” και “αὐτός ἐστίν ἡ κεφαλή τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας”²³, “τό δέ σῶμα τοῦτο πνευματικόν, τουτ’ ἐστίν ἡ ἅγια Ἐκκλησία”²⁴.

Η διοικητική οργάνωση της Εκκλησίας έχει ως κορυφαίο θεσμό τις Συνόδους, οι οποίες εκφράζουν το Σῶμα της Εκκλησίας “πρὸς φρούρησιν τοῦ ἀληθοῦς τοῦ Εὐαγγελικοῦ πνεύματος καὶ διὰ ζώσης φωνῆς παραδοθείσης διδασκαλίας τῶν Ἀποστόλων, πρὸς διάσωσιν τῆς ἀληθοῦς πίστεως..”²⁵. Η Ορθόδοξη Εκκλησία μένει πιστή στην ιερά Παράδοση, την οποία ζει και κρατά, όπως την παρέλαβαν οι Απόστολοι από τον Χριστό. Ο Ἰδιος “διοικεῖ, κυβερνᾷ καὶ διευθύνει αὐτήν ἀϊδίως διὰ τῶν ἱερῶν αὐτῆς λειτουργῶν, οἵτινες μεταδίδωσιν... τὰ χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος πρὸς ...ἀνάπτυσιν καὶ ἐξάπλωσιν αὐτῆς”²⁶.

Στο έργο του, *Αἱ Οἰκουμενικαί Σύνοδοι τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας* ο άγιος Νεκτάριος καταλήγει ότι μόνον η Εκκλησία έχει το κύρος και την αρχή της ερμηνείας της Αγίας Γραφής και της Παραδόσεως και ότι μόνον αυτή είναι αλάθητη και, επομένως, η απαραίτητη για την ενότητα, η οποία αντανακλάται στις Οικουμενικές Συνόδους: “..Η

19 Νεκτάριος Κεφαλάς, *Μελέται περί τῶν Θείων Μυστηρίων*, Ἀθήναι, ἔκδ. Ὁ Ἅγιος Νικόδημος, 1987, σ. 3.

20 *Α' Κορ.* 4,1.

21 Νεκτάριος Κεφαλάς, *Μελέται δύο, Α' Περί Μίας, Αγίας, Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας. Β' Περί τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως*, Ἀθήναι, ἔκδ. Βιβλιοπωλεῖον Νεκτάριος Παναγόπουλος, 1987, σ. 24.

22 *Ο.π.*

23 *Κολ.* 1,24.18.

24 *Κλήμεντος Ἀλεξανδρέως, Στρωμ.* 7,14, PG 9,521.

25 Νεκτάριος Κεφαλάς, *Αἱ Οἰκουμενικαί Σύνοδοι τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας*, 1892, Β' Έκδοση συμπληρωμένη, σ. 61.

26 Νεκτάριος Κεφαλάς, *Μελέται δύο*, σ. 17.

Ἐκκλησία μόνη ἑαυτὴν ἀνέκαθεν ἀλάθητον καὶ ἀναμάρτητον, ἧς ὁ ὀμόνος ἐρμηνευτὴς τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ἡ ἀρχὴ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας καὶ ὁ ἀπαραίτητος τῆς ἐνότητος σύνδεσμος ἔστιν ἡ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος”²⁷.

Ο ἅγιος Νεκτᾶριος ορίζει τὴν Ἐκκλησία ὡς “*θρησκευτικὸν καθίδρυμα*” καὶ “*θρησκευτικὴ κοινωνία*”: “*Ἐκκλησία ἐστὶ θεῖον θρησκευτικὸν καθίδρυμα τῆς Καινῆς Διαθήκης τὸ οἰκοδομηθὲν ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ διὰ τῆς ἐνσάρκου Αὐτοῦ Οἰκονομίας, τὸ ἰδρυθέν ἐπὶ τῆς πρὸς Αὐτόν πίστεως καὶ ὀρθῆς ὁμολογίας*”²⁸. Ἡ ἐκφραση «*θρησκευτικὸν καθίδρυμα*» ἐκφράζει ἓνα δογματικὸ, χριστολογικὸ χαρακτῆρα: ἐννοεῖ τὴν Ἐκκλησία τῆς Καινῆς Διαθήκης ποὺ ἰδρύθηκε ἀπὸ τὸν ἐνσαρκο Λόγο γιὰ νὰ σωθοῦν οἱ ἄνθρωποι *διὰ τῆς πίστεως καὶ ὁμολογίας εἰς Αὐτόν*. Προκειμένου, δηλαδὴ, νὰ βιώσει κανεὶς τὴν αἰσιοπνευματικὴ ἐμπειρία πρέπει νὰ μετέχει στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας καὶ μέσα ἀπὸ τὰ μυστήρια νὰ γευθεῖ τὶς Θεῖες ἐνέργειες. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι Θεῖο καθίδρυμα καὶ μαρτυρεῖ γιὰ τὸν Θεῖο Ἰδρυτὴ τῆς, ὁ ὁποῖος εἶναι Πηγὴ καὶ Ἀρχὴ τῆς²⁹.

Κατὰ τὸν Νικόλαο Καβάσιλα, οἱ πιστοὶ ἐνώνονται με τὸ βάπτισμα καὶ γίνονται “*σύσσωμοι*” καὶ “*σύζωοι Χριστοῦ*” καὶ “*υἱοὶ Θεοῦ*”, ὥστε “*τὴν φύσιν αὐτῶν Θεοῦ τιμὴ τιμηθῆναι...ὡς ὁμότιμον καὶ ὁμόθεον τῇ θεῖα φύσει γεγονέναι*”³⁰. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἓνα θεανθρώπινο σῶμα, στὸ ὁποῖο ἐνώνονται “*ἀπορρήτως ὁ Θεὸς μετὰ τῶν λογικῶν ὄντων ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως καὶ ἀχωρίστως, κατὰ τὸ Χαλκηδόνιον δόγμα*”³¹.

Ἄξιο ἀναφοράς, ἀποτελεῖ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ ἅγιος Νεκτᾶριος χρησιμοποιοῖ εἰκόνες, προκειμένου νὰ περιγράψει τὴν Ἐκκλησία, ἀπὸ τὶς ὁποῖες παρουσιάζουμε δύο ἀντιπροσωπευτικὰ παραδείγματα, τὰ ὁποῖα ἔχουν σχέση με τὰ παραπάνω.

Πρῶτον, ὁ ἅγιος Νεκτᾶριος, γιὰ νὰ περιγράψει τὴ “*θρησκευτικὴ κοινωνία*”, κάνει χρῆση τῶν εἰκόνων τῆς Ἐκκλησίας, ἀπὸ τὴν ἐπιστολὴ τοῦ ἀποστόλου Παύλου πρὸς Ἐφεσίους³²: “*σπουδάζοντες τηρεῖν τὴν ἐνότητα τοῦ πνεύματος ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης = καὶ νὰ προσπαθεῖτε νὰ διατηρεῖτε, με τὴν εἰρήνη ποὺ σας συνδέει μεταξύ σας, τὴν ἐνότητα*

27 Νεκτᾶριος Κεφαλάς, *Αἱ Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι*, σ. 70.

28 Νεκτᾶριος Κεφαλάς, *Χριστολογία*, σ. 250.

29 Νεκτᾶριος Κεφαλάς, *Μελέται δύο*, σ. 11.

30 *Γαλ.* 4,15 καὶ *Β' Κορ.* 5,17.

31 Ἰωάννου Χρυσοστόμου, *Εἰς Ἐφεσ. Ομιλ.* 20,4, PG 62,139.

32 *Εφεσ.* 4, 3: “*σπουδάζοντες τηρεῖν τὴν ἐνότητα τοῦ Πνεύματος ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης*” καὶ *Εφεσ.* 1, 22-23: “*καὶ πάντα ὑπέταξεν ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ, καὶ αὐτὸν ἔδωκε κεφαλὴν ὑπὲρ πάντα τὴν ἐκκλησίαν, ἣτις ἐστὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ, τὸ πλήρωμα τοῦ τὰ πάντα ἐν πάσι πληρουμένου*”.

που δίνει το Πνεύμα του Θεού”, δηλαδή παρουσιάζεται η εικόνα της δημιουργικής της θείας αγάπης και εικόνα του Χριστού ως αρχηγού της Εκκλησίας.

Δεύτερον στην Β' Κορινθίους επιστολή, η Εκκλησία ονομάζεται νύμφη Χριστού: “*ἡρμοσάμην γάρ ὑμᾶς ἐνὶ ἀνδρὶ, παρθένον ἀγνήν παραστήσαι τῷ Χριστῷ*”³³ = Και τούτο, διότι σας έχω ενώσει με δεσμούς αρραβώνος προς ένα άνδρα, δηλαδή τον Χριστόν, δια να παρουσιάσω την ψυχὴν σας αγνήν και καθαρὰν προς αὐτόν, ως παρθένον και πνευματικὴν νύμφην. Σ' αὐτό το χωρίο, ο ἀπόστολος Παῦλος παρουσιάζει την Εκκλησία ως νύμφη του Χριστού, η οποία εξαγνίζεται με το αἷμα του.

Πέρα από την Αγία Γραφή, ο άγιος Νεκτάριος μας παραπέμπει στα πατερικά κείμενα και στην Ὑμνολογία. Για παράδειγμα, όπως περιγράφει στο έργο του, *Μελέται δύο*, σελ. 18, θέλοντας να παρουσιάσει την Εκκλησία όχι μόνο με ιστορικούς όρους, αλλά να συνυφαίνεται εν Χριστῷ με το προαιώνιο σχέδιο της σωτηρίας του ανθρώπινου γένους αντλεί ένα αντιπροσωπευτικό απόσπασμα από τον άγιο Επιφάνιο Κύπρου: “*Ἡ Ἐκκλησία ἐστὶ σὺν τῷ Ἀδάμ πεπλασμένη καὶ ἐν τοῖς πρό τοῦ Ἀβραάμ πατριάρχαις κεκηρυγμένη καὶ μετὰ τοῦ Ἀβραάμ πεπιστευμένη καὶ διὰ Μωυσέως ἀποκαλυφθεῖσα καὶ ἐν Ἡσαΐα προφητευομένη, ἐν Χριστῷ δέ ἀναδειχθεῖσα καὶ σὺν Χριστῷ ὑπάρχουσα, ἐν ὑστέρω δέ καιρῷ ὑφ' ἡμῶν ἐγκωμιαζομένη*”³⁴. Το συγκεκριμένο χωρίο προέρχεται από το *Ἄσμα Ἀσμάτων* 6, 10.

Εκτός από τα πατερικά κείμενα, ο άγιος Νεκτάριος χρησιμοποιεῖ εἰκόνες που αντλεί και από την Ὑμνολογία. Συγκεκριμένα, όπως αναφέρει στο έργο του *Μελέται* σσ. 13 και 22 χαρακτηρίζει την Εκκλησία “*νύμφη*” που αναφέρεται από το *Ἄσμα Ἀσμάτων* 4,8.: “*ἔστιν ἡ μήτηρ ἡμῶν, ἡ ἀπὸ Λιβάνου νύμφη, ἡ ὄλη καλή καὶ ἄμωμος, ὁ παράδεισος τοῦ μεγάλου τεχνίτου, ἡ πόλις τοῦ ἁγίου βασιλέως, ἡ νύμφη τοῦ ἁσπίλου Χριστοῦ...*”. Επίσης, χρησιμοποιεῖ στοιχεία, όπως λ.χ. από την πρώιμη χριστιανική γραμματεία και συγκεκριμένα από τον Ἰππόλυτο, χαρακτηρίζοντας την Εκκλησία “*ναῦν ἐν τῇ θαλάσῃ*”, υπογραμμίζοντας τον σωτηριολογικό και εσχατολογικό σκοπό της Εκκλησίας “*ναῦν ἐν τῇ θαλάσῃ κυμαινόμενῃ ἐν αὐτῇ τοποθετοῦνται ὁ ναύκληρος, οἱ ναῦται, τὰ ἰστία, αἱ ἄγκυραι καὶ πάντα τα τοῦ πλοίου ἐξαρτήματα, συμβολικῶς παριστώντα τόν Χριστόν, τοὺς ἀγγέλους, τοὺς πιστοὺς*”³⁵.

33 *B' Κορ.* 11,2.

34 *PG* 42, 772D.

35 *PG* 10, 777BC.

Ιδιαίτερη σημασία αποτελούν μεταξύ άλλων και άλλες δύο αναφορές: *Πρώτον*, το χωρίο του Ιωάννη Χρυσοστόμου, όπου ταυτίζεται η Εκκλησία με τη Βασιλεία του ουρανού: “*Τόπος αγγέλων, τόπος αρχαγγέλων, βασιλεία Θεοῦ, αὐτός ὁ οὐρανός ἡ Ἐκκλησία*”³⁶ και *δεύτερον* στο Θεοτοκάριο του Αγίου, στο οποίο χρησιμοποιούνται συμβολικές εικόνες για το πρόσωπο της Παναγίας, όπως διατυπώθηκαν στις λειτουργικές ευχές, την υμνογραφία και ιδιαίτερα στον Ακάθιστο Ὑμνο. Δηλαδή, γίνεται ταύτιση της Παναγίας και της Εκκλησίας³⁷.

Ο άγιος Νεκτάριος χρησιμοποιεί συμβολικές εικόνες για το πρόσωπο της Παναγίας, αντλώντας από τις λειτουργικές ευχές, την υμνογραφία και ιδιαίτερα από τον Ακάθιστο Ὑμνο κ.ά.. Αυτό που θα πρέπει να υπογραμμιστεί είναι ότι και άλλοι πατέρες στο παρελθόν ταυτίζουν την Παναγία με την Εκκλησία. Παρουσιάζοντας μερικά ενδεικτικά παραδείγματα, θα παρατηρήσουμε ότι ο Κύριλλος Αλεξανδρείας κατονομάζει την Παναγία ως Εκκλησία: “*..ὕμνοῦντας τὴν ἀειπάρθενον Μαρίαν, δηλονότι τὴν Ἁγίαν Ἐκκλησίαν*”³⁸, ο Αμβρόσιος λέει ότι Παναγία είναι “*ὁ τύπος τῆς Ἐκκλησίας*”³⁹ ενώ άγιος Ιωάννης ο Δαμασκηνός, αναφέρει τα εξής: “*Χαίροις, προβατική, τῆς τοῦ Θεοῦ μητρός τό ἱερώτατον τέμενος... νῦν δέ τῆς λογικῆς Χριστοῦ ποιμνῆς οὐρανομίμητος ἐκκλησία*”⁴⁰.

Τέλος, θα μπορούσε να ειπωθεί ότι η συμβολή του αγίου Νεκταρίου επισκόπου Πενταπόλεως στα ζητήματα εκκλησιολογίας είναι ιδιαίτερα σημαντική και καίρια σε μια μεταβατική και κρίσιμη για τον νέο ελληνισμό εποχή, διότι η ορθόδοξη θεολογία είχε απομακρυνθεί από το παραδοσιακό ήθος και έτεινε να προσαρμοστεί στα δυτικά πρότυπα.

Πολύ εύστοχα παρατηρεί ο π. Γεώργιος Μεταλληνός, ότι η διακυβέρνηση του νεοσύστατου κράτους από τους Βαυαρούς αποτέλεσε “*στροφή στα δυτικά πρότυπα ενίσχυσε τό σύνδρομο του εξευρωπαϊσμού, εκφραζόμενο με την κοραϊκή αρχή της "μετακένωσης", επιβαλλόμενο από τη διανόηση και τον πολιτικό κόσμο, καί υποστασιούμενο ως υποτίμηση της παράδοσης του Γένους για χάρη του εκσυγχρονισμού και της προόδου – μόνιμο εγκύστωμα στους σχεδιασμούς...*”⁴¹.

36 PG 61, 313.

37 βλ. Χριστοφόρου Ι. Κοντάκη, *Η Διδασκαλία των πατέρων περί της Υπεραγίας Θεοτόκου και της οφειλόμενης προς Αυτήν τιμής*, Θεσσαλονίκη 1999, σ. 135.

38 PG 77, 996C.

39 Sancti Ambrosii, *De Institutione Virginis*, PL 7, σ. 1555: “*Bene desponsata, sed virgo; quia est Ecclesiae typus*”.

40 Ιωάννης Δαμασκηνός, *Η Θεοτόκος*, έκδ. Ευαγές ίδρυμα Όσιος Ιωάννης ο Ρώσος, Αθήνα, 1970, σσ. 94-96.

41 Βλ. π. Γεώργιος Δ. Μεταλληνός, *Σχέσεις καί Αντιθέσεις*, Νέο Ψυχικό, Εκδόσεις Ακρίτας, 1998, σ. 97. Πρβλ. Χρήστο Γιανναρά, *Ορθοδοξία και Δύση στη Νεώτερη Ελλάδα*, εκδ. ΔΟΜΟΣ, Αθήνα 2006, σ. 252.

Σύμφωνα με όσα αναφέραμε, γίνεται φανερό ότι ο άγιος Νεκτάριος κάνει χρήση της Παλαιάς και της Καινής Διαθήκης, προκειμένου να εκφράσει με αυθεντικό τρόπο τη φύση της Εκκλησίας.

Επομένως, το σπουδαίο με το πρόσωπο του Νεκταρίου είναι η σταθερή προσήλωσή του στην πατερική θεολογία. Έδινε προτεραιότητα στην άσκηση και στην προσευχή, ενώ η θεολογική μελέτη τον βοηθούσε κυρίως στην ποιμαντική του διακονία⁴².

Συμπεράσματα

1. Αποτελεί πράγματι γεγονός, ότι ο άγιος Νεκτάριος Πενταπόλεως υφίσταται ως μία πολυσχιδής προσωπικότητα του αιώνα που μας πέρασε (1846-1920), συμβάλλοντας θεολογικά και επιστημονικά στην αποκατάσταση και ανάδειξη της αληθινής εκκλησιολογικής του ταυτότητας και συνειδήσεως.

2. Ο άγιος Νεκτάριος στηριζόταν πάντοτε στην Αγία Γραφή και στα πατερικά κείμενα. Κατά τον ίδιο, η αποκάλυψη του Θεού δεν δίνεται δια της φιλοσοφίας αλλά δια της Αγίας Γραφής, η οποία είναι ο λόγος του Θεού. Έτσι, μελετώντας κανείς την Αγία Γραφή, γνωρίζει τον Θεό και έρχεται σε επικοινωνία μαζί Του, διότι η αποκάλυψη του Θεού έχει καταταθεί μέσα στην Αγία Γραφή. Η Αγία Γραφή είναι αυθεντική έκφραση της πίστεως και της ζωής της Εκκλησίας, που τελεί σε οργανική σχέση, δια μέσου των αιώνων, προς την πίστη και τη ζωή της όλης Εκκλησίας.

3. Όσο αφορά η διδασκαλία των Πατέρων είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την αλήθεια της Αγίας Γραφής. Η θεολογική συμβολή της συνίσταται στη φανέρωση του κρυμμένου θησαυρού που βρίσκεται κάτω από το γράμμα της Αγίας Γραφής και αποτελεί συνέχεια, επεξεργασία και βιωματική έκφραση αυτής. Οι άγιοι Πατέρες είναι τα γνήσια πρότυπα της χριστιανικής ζωής. Με το έργο και τη ζωή τους συνδέουν το υπεραισθητό με το αισθητό, το κτιστό με το άκτιστο, τον χρόνο με την αιωνιότητα.

4. Σύμφωνα με τον άγιο Νεκτάριο, η Εκκλησία είναι θείον θρησκευτικό σύστημα, το οποίο ιδρύθηκε από τον Ιησού Χριστό και εγκαινιάστηκε διά της επιφοιτήσεως του Αγίου Πνεύματος, κατά την ημέρα της Αγίας Πεντηκοστής. Αυτή είναι η Μία, Αγία, Καθολική και Αποστολική Εκκλησία, που ομολογούμε στο Σύμβολο της Πίστεως, η οποία έχει συγκεκριμένη ιεραρχική δομή και συγκεκριμένο πολίτευμα, όπως αυτό εκφράζεται μέσα

⁴² Βλ. π. Γ. Μεταλληνός, *Σχέσεις και Αντιθέσεις*, σ. 99.

από το συνοδικό της σύστημα. Ο άγιος, είτε αναφερόταν στο θεσμό της Εκκλησίας, είτε ειδικότερα στα επιμέρους θεία Μυστήρια είναι φανερό ότι προφανής και εναγώνιος στόχος του ήταν η σωτηριολογική εφαρμογή της δογματικής διδασκαλίας στην πράξη, προς όφελος των ανθρώπων που άμεσα υπηρετούσε.

5. Ο άγιος Νεκτάριος προικισμένος με τα δύο σημαντικότερα εφόδια, που μπορεί να έχει ένας Ορθόδοξος Χριστιανός, δηλαδή με τον πατερικό νου και την άρτια επιστημονική συγκρότηση, εστίασε το ενδιαφέρον του, ως αυθεντικός διδάσκαλος της θεολογίας, στην εκκλησιολογική κατήχηση και συμβάλλοντας έτσι αποτελεσματικά στη θεμελίωση και στήριξη της Ορθοδοξίας στη νεώτερη Ιστορία της Εκκλησίας.

6. Ο άγιος Νεκτάριος μετέχοντας στην εξέλιξη μιας παραδοσιακής κοινωνίας που επιχειρούσε, με έναν άστοχο και άγονο τρόπο, να προσαρμοστεί στα δυτικά πρότυπα, αφιέρωσε τη ζωή του, ως κληρικός και διδάσκαλος για την κραταίωση και τη συνέχιση της ορθόδοξης παράδοσης, καθώς και για τον επαναπροσανατολισμό της ελληνικής κοινωνίας στην παράδοση, τις αρχές και τα πρότυπα της Ανατολικής Ορθόδοξης Εκκλησίας.